

УДК 903'16+908](477)

СЕРГІЙЧУК ВОЛОДИМИР

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

SERHIICHUK VOLODYMYR

a Doctor of History, a professor, a head of History of World Ukrainians Department at the Taras Shevchenko Kyiv National University

Бібліографічний опис:

Сергійчук, В. (2022) Роль хліборобства у творенні українства. *Народна творчість та етнологія*, 3 (395), 50–58.

Serhiichuk, V. (2022) Significance of the Husbandry in the Ukrainianhood Creation. *Folk Art and Ethnology*, 3 (395), 50–58.

РОЛЬ ХЛІБОРОБСТВА У ТВОРЕННІ УКРАЇНСТВА

Анотація / Abstract

Антинаукова концепція про спільне походження українців і росіян давно розвінчана в працях Михайла Грушевського, Вадима Щербаківського та інших дослідників. Адже й справді не можуть творитися однаковими етноси, що перебувають в різних природно-кліматичних умовах, які впливають і на рівень матеріального виробництва. Скажімо, саме на теренах розселення предків українців, де зосереджено велику частку найродючіших чорноземів, у доісторичні часи було можливим хліборобство, яке безпосередньо втягує людину в процес вирощування хліба, що стає для неї головним продуктом споживання.

Поряд із забезпеченням людини хлібом це матеріальне виробництво, як і природно-кліматичні умови, особливим чином впливає і на формування менталітету людини. Можливість зберігання й використання протягом тривалого часу зерна для споживання формує в неї впевненість у майбутньому, принаймні до нового врожаю, не спонукає до постійного пошуку засобів для існування. Відтак стабільність у забезпеченні, яка гарантується хліборобством, виробляє спокійну поведінку, розважливість у діях і відповідно в ставленні до навколишнього світу.

На формування спокійнішого характеру вплинув і віл як робоча худоба, бо на глибоких чорноземах він є більш потужною тягловою силою для залізного плуга, ніж, наприклад, кінь, що запрягається в соху на легких супісках. Зрештою, це відбилося на постання чумацтва як окремого промислу українців. Зокрема, саме вони будуть залучені із середини XVIII ст. до вивезення солі через безводні заволзькі степи, оскільки коні не витримували тривалого шляху, а росіяни не мали навичок роботи з волами.

На менталітет предків українців впливає також тепле осоння, притаманне теренам нашого розселення. На це звернув увагу й відомий російський письменник Максим Горький, який мав можливість порівняти особливості природи південного степу та північних лісових просторів. І це дало йому підставу заявити: «Два цілком різні світи! Чи може бути в них однакова психіка, однакова мова, один світогляд, однаковий життєвий лад? Звісно, що ні! І етнограф, і філолог, і економіст, і політик, і релігійний досліджувач доведуть це нам з цілковитою наочністю...».

Промовистим щодо окремішності українства є також визначення члена Української Центральної Ради Тиміша Олесіюка, що наш народ є автохтонним протягом багатьох тисячоліть, а не «бездомним прибудою, що з'явився на Україні невідомо звідки, невідомо чому і для чого, десь у XIV–XV ст.».

Ключові слова: чорнозем, землеобробство, окремішність українців.

The anti-scientific concept of the common origin of Ukrainians and Russians has been debunked long ago in the works of Mykhailo Hrushevskyi, Vadym Shcherbakivskyi and other researchers. After all it is really impossible to create the same ethnic groups that are in different natural and climatic conditions, affecting also the level of material production. Agriculture has been possible in the pre-historical times just on the territories of the Ukrainians' ancestors settling. A large part of the most fruitful black earth is concentrated there. Agriculture attracts a person directly to the process of grain-crops growing. It becomes the main consumption product.

Along with providing human with bread, this material production, as well as natural and climatic conditions, has a special effect on the formation of the person mentality. The possibility of storing and using grain for a long time, respectively, forms a person's confidence in the future, at least until the new harvest, does not encourage a constant search for livelihoods. Thus, the stability of the provision, which is guaranteed by husbandry, produces calm behavior, prudence in action and, accordingly, in attitude to the world around.

The formation of a calmer character is also influenced by the ox as a working cattle, because on deep black soils it is a more powerful traction force for an iron plow than, for example, a horse harnessed to a plow on light sandy loams. Finally, this fact will affect the creation of chumats'vo as a separate craft of Ukrainians in the future. In particular, they will be involved in the export of salt through the arid Volga steppes from the middle of the 18th century, because the horses can't stand a long way, and the Russians don't have the skills to work with oxen.

The mentality of the Ukrainians' ancestors is also influenced by the warm sun, which is inherent on the territory of our settlement. This fact is also pointed out by the famous Russian writer Maksym Gorky, who has an opportunity to compare the nature of the southern steppe and northern forests. This has given him a reason to declare: "These are two completely different worlds! Whether they can have the same psyche, the same language, one worldview, the same way of life? It is clear, they can't! The ethnographer as well as philologist, economist, politician and religion researcher will prove it to you with a complete clarity".

Tymish Olesiiuk, a member of the Ukrainian Central Council, is eloquent about the separateness of Ukrainians: our people have been autochthonous for many millennia, not a "homeless stray who appears in Ukraine from nowhere, unknown why and what for somewhere in the 14th–15th centuries".

Keywords: black soil, farming, separateness of Ukrainians.

Витворена на просторах Московщини антинаукова концепція про спільне походження українців і росіян давно розвінчана в працях Михайла Грушевського [1, с. 298–304], Вадима Щербаківського [6] та інших вітчизняних дослідників. Адже й справді не можуть творитися однаковими етноси, що перебувають в різних природно-кліматичних умовах, які впливають і на рівень матеріального виробництва. Скажімо, саме на теренах розселення предків українців, де зосереджено велику частку найродючіших чорноземів, уже в доісторичні часи було можливим хліборобство, яке безпосередньо втягує людину в процес вирощування злакових, що стають для неї головним продуктом споживання.

Поява первісної людини на території України, що датується мільйоном років до сьогодення, вказує на те, що земля вже тоді могла забезпечувати осмислену життє-

діяльність наших предків. Очевидно, що тепле осоння Закарпаття, де біля селища Королеве виявлено перші сліди первісної людини, ще протягом сотень тисяч років залишалося сприятливим оазисом для наших далеких прашурів, які виживали завдяки збиральництву як першому, хай і примітивному, періоду матеріального виробництва людства.

Сотні тисяч років мали минути, аби в повсякденних клопотах про власне виживання наші предки на власному досвіді пізнавали навколишній світ, вирізняючи поступово корисні й некорисні ягоди, плоди і гриби, виробляючи інстинкт самозбереження при небезпеці, яка загрожувала звідусіль.

Опановуючи дедалі ширші терени в зоні свого розселення, відкривали для себе нові види рослин і тварин, пристосовувалися до співжиття в тому природному середовищі,

яке постійно ставило перед первісною людиною все складніші питання, на які необхідно було повсякчас давати найповніші відповіді. Нагромадження ж нової інформації, яка систематично оновлювалася, збагачувало людський досвід для кращого забезпечення життєдіяльності, відкривало нові можливості для оптимальнішого вибору майбутнього.

Він полягав не тільки в правильному застосуванні вже набутого за попередні тисячоліття досвіду, а й у ризику вживати невідомі досі дари природи, спробі споживати рештки диких звірів чи риби. Ставши на цей шлях, первісна людина збагатила своє уявлення про можливості навколишнього світу щодо власного забезпечення, відтак вдається до додаткових зусиль, спрямованих на його покращення через культивування мисливства й рибальства.

Ці етапи матеріального виробництва, що, зрозуміло, вивичувалися над примітивним збиральництвом, значно розширили кругозір і уявлення наших предків, а найголовніше – дали можливість суттєво поліпшити харчування, що на той час було чи не головною турботою людини. Мисливство й рибальство виробили в неї необхідні прийоми агресії та самозахисту, змусили шукати таких способів опанування наміченою жертвою, до яких та виявилася неготовою через відсутність відповідних природних рефлексів на небезпеку.

Широке застосування мисливства й рибальства різко піднесло можливості людини як думаючої істоти й визначило чи не першу її визначну перемогу над природою. А ще більшою виявилася приручення диких тварин і використання їх для поліпшення життя. Адже загнати ведмеда в приховану гілками на його стежці яму, а потім добити камінням – це для тодішньої людини було великим поступом у виробленні нових прийомів щодо оволодіння природою. Для цього треба було тисячі й тисячі років неухильного відшліфовування таких новацій. Але ще більше знань і досвіду знадобилося, аби знайти підходи до дикої тварини, зму-

сивши її чи силою, чи ласкою покоритися. На це також пішло тисячі років.

Водночас завдяки розширенню спілкування з живою природою первісна людина стала уважнішою до всього, що відбувалося навколо, а тому вона почала помічати появу нових рослин, насіння яких заносилося вітром. Оскільки збиральництво залишалося важливим фактором забезпечення, то природний інтерес до дивних колосків, з яких висипаються у відповідний час придатні до споживання десятки зернин, змусив людину уважніше придивитися до цього процесу кругообігу життя в природі і вдатися до запровадження хліборобства.

З якого часу культивується воно на українських землях, наукою достеменно ще не встановлено. Скажімо, відомий дослідник цієї проблеми Ярослав Пастернак уважав, що це сталося принаймні 40 тис. років тому. Спираючись на знахідки з таких ранньонеолітичних стоянок, як Кам'яна Могила біля Мелітополя, Лука Врублевський на Подністрів'ї, окремих мезолітичних провінцій у басейні Прип'яті й Десни, а також на Харківщині, він стверджує про безперервну тяглість населення України від палеоліту до неоліту, тобто до часу осілого землеробства, що його світ визнає на наших теренах як трипільську хліборобську культуру [див.: 4, с. 7]. Вона культивується в нас уже щонайменше 7 тис. років, відколи в тутешні чорноземи лягає для планового засіву зерно пшениці, жита, вівса. Так зване мотичне землеробство, яке застосовувало для обробки ґрунту лосячі чи оленячі роги, використовувало вже й серпи, хоча, як правило, тоді колоски збирали руками. Вимолочене збіжжя розмелювали за допомогою каменів.

І незважаючи на те, що хліборобство було для трипільців основним видом матеріального виробництва, паралельно з ним розвивалося скотарство, завдяки чому на той час уже був приручений кінь, а також собака, відгодовували свиней. Для повноцінного забезпечення продуктами харчування трипільці використовували також здавна

освоєні людиною рибальство, мисливство, збиральництво. Що стосується останнього, то, крім ягід і плодів диких рослин, збирали переважно черепашок прісноводних молюсків, м'ясом яких годували свиней. Висушені жолуді розтирали на зернотерках, а потім домішували в тісто.

Використовуючи наконечники стріл з кременю, скребки, кам'яні сокири-клини, полювали трипільці на оленя, лося, косулю, бобра, зайця. Оскільки поселення, як правило, засновували біля річок, то важливе місце в господарстві відводилося рибальству, яке додавало до раціону м'ясо поширених тоді видів риб – щук, сомів, осетрів.

Комплексність матеріального виробництва доповнювалася й розвиненим гончарством, яке використовувало не тільки придатну глину, а й домішки до неї кварцового піску та черепашок прісноводних молюсків. Археологи встановили, що трипільці ліпили свій посуд без гончарського кола на твердій основі. Товщина його дна була більша за товщину стін, а самі вони були нерівномірної товщини й не завжди правильної форми. Зовнішня поверхня була рівною і вкривалася нанесеною до розпису й обпалення червоною фарбою.

Гончарні вироби виготовляли як розписними, так і нерозписними. Останні призналися для приготування їжі, були з товстими стінками, після обпалення виділялися від сірувато-коричневого до темно-червоного кольору. Серед виявлених зразків ранньої трипільської розписної кераміки вирізняється поглиблений спіральний орнамент, а пізній період характеризується появою мотузкового і штампового, характерних для культур епохи бронзи.

Неповторний стиль трипільської кераміки, який і досі зачаровує силою своєї художньої оригінальності, виражається сміливістю й гармонійністю ліній, соковитістю барв, підніс її до найкращих світових зразків. Залишаючись справжнім витвором мистецтва тієї доби, вона стала підвалиною для творення в майбутньому українського мис-

тецтва. Саме з її зразків можна бачити творення оригінального світогляду населення Трипілля, що вже усвідомлювало періодичність глобальних криз і катаклізмів як загибель старого й зародження нового.

Очевидно, що наукові дискусії про походження трипільської культури триватимуть. Проте важливо усвідомити, що саме наявність найбільш родючого ґрунту та сприятливі природно-кліматичні умови, найкраще впливали на розвиток хліборобства. Крім того, на користь автохтонності трипільців, а не приходу їх із Малої Азії чи Близького Сходу, свідчить антропологія. Чогось подібного, що несло б прикмети тих віддалених від України регіонів, не виявлено в археологічних розкопках ні на Кубані, ні в Приазов'ї, де вони мали б бути в разі переходу в Подніпров'я з південного сходу повз Кавказ.

Крім того, стилістичний аналіз кераміки залишків трипільської культури Подністров'я і Побужжя вказує на її більш раннє походження, ніж на Балканах і в Семигородді, відтак не випадає приставати й до теорії про походження наших хліборобів із цих регіонів.

Важливим додатковим аргументом на користь автохтонності цих наших предків є також висновок Є. Кричевського, який після детального аналізу їхніх форм і техніки виробу крем'яного знаряддя встановив високою мірою переконливу безперервну його еволюцію від верхнього палеоліту через мезоліт і ранній неоліт аж до Трипілля. На користь цієї версії свідчать і подібні дослідження крем'яного виробництва трипільських поселенців у Кукутенах, що біля Яс (тепер – Румунія) [див.: 4, с. 8].

Можна допустити, що тривале існування трипільської хліборобської культури, яка революційно змінила життя автохтонних племен на чорноземі, очевидно, привернуло пильну увагу тогочасних кочових об'єднань, що розселялися неподалік у степових просторах. Саме вони могли спробувати взяти під свій контроль осіле хліборобське насе-

лення. Такими могли бути племена середньодніпровської культури на сході, волинсько-подільської мегалітичної – на заході, пізньострічкової і шнурової кераміки – на північному заході, оскільки їхня кераміка та побутові речі дуже схожі на ті, що їх виробляли колись трипільці.

І як тут не зауважити, що ті орнаменти, які збереглися на прадавніх глечиках чи інших предметах давнини, дуже схожі із сучасною українською вишивкою, а окремі, як встановила народна майстриня Анна Кульчицька, «просто таки ідентичні з нею» [цит. за: 4, с. 8].

Саме хліборобство на чорноземі відіграло найголовнішу роль у творенні особливого менталітету, який відрізняється від сусідського. Воно розслаблює людину тим, що дає можливість мати до наступних жнив рік більш-менш спокійного життя, тоді як, скажімо, предкам наших північно-східних сусідів доводиться бути весь час у русі, оскільки постійно треба шукати якусь поживу. Відтак вони звикли брати все готове, що й передається з роду в рід.

Цікавим є визнання відомого російського письменника Максима Горького окремішності українського народу, яке він озвучив на зустрічі в листопаді 1916 року з українцями Москви: «Для мене, – сказав він тоді, – не підлягає жодному сумніву, що душа народу, його характер, здібності, культура і весь життєвий лад залежить від сонця. Так само, як усе живе, що ми бачимо на нашій землі. Я своїми ногами перейшов Росію в різних напрямках. Добре знаю майже всі її краї і кутки від чорноморських степів безмежних до похмурих північних борів та тундр. Всюди я жив з народом та придивлявся до нього, і для мене зрозуміло, що душа українця, яка росте й купається в яскравих і гарячих проміннях полудня, є і мусить бути не тільки іншою, але в багатьох випадках протилежною душі тих, що вирости й перебувають свій вік у сутінках та холоді північних лісів. Окрім того, вона повинна бути багатшою, у ній мусить бути більше барв, значить і культура, яку ця душа творить, повинна

бути багатшою, різноманітнішою, вона має сяяти радощами життя. Широта думки, жага волі, щастя, краси, потреба живої творчості мусять характеризувати і дійсно характеризують те, що дав і дає світові український народ. Я переконаний, що культура українського народу по суті своїй вище великоруської...

Ласкаве небо, яскраве сонце, запашний степ, повний звуків, тепле шумливе море в якій небудь Херсонщині чи Катеринославщині і раптом Заволжя з безкрайними віковими суворими борами, важкий морок, зимна мряка і десь глухо в глибині “бом!.. бом!..”. Це скит розкольників, це відлюдники, аскети, що зреклися радощів світу і шукають правди в сухих папірцях стародрукованої книжки, сплячуть себе на вогнищах, закопують у землю, рятуючись від антихриста... Два цілком різні світи! Чи може бути в них однакова психіка, однакова мова, один світогляд, однаковий життєвий лад? Звісно, що ні! І етнограф, і філолог, і економіст, і політик, і релігійний досліджувач доведуть це нам з цілковитою наочністю...» [цит. за: 4, с. 11].

Хлібороби – не агресивний елемент, вони тільки готові оборонятися, тож навколо своїх поселень наші предки насипали великі земляні вали, на яких стояв високий частокіл, а спереду був викопаний глибокий рів. До цього верхові кочовики не були готові, тому змушені були повертатися назад. А ще на сотні кілометрів тягнулися високі вали, що прикривали освоєну хліборобами територію, на якій уже починали формуватися підвалини майбутньої української нації. Загальна довжина таких оборонних споруд на Київщині й Поділлі сягала 2000 км. Вони йшли в два ряди, а місцями і в три, розмежовуючись один від одного десятками кілометрів.

Саме звідси, із Середнього Подніпров'я поширюється основне й найдавніше вогнище слов'янського етногенезу в Європі. За висловлюванням Я. Пастернака, «етнічною розв'язкою базою для східних слов'ян (українців) були праісторичні хліборобські племена Подніпров'я, Подністров'я та Побужжя

і їхні нащадки анти, для західних слов'ян такою базою були племена з культурою вольтової кераміки та їх нащадки з лужицькою культурою» [цит. за: 4, с. 11].

Українці, як вважає С. Златопільський, за культурно-господарським типом «належать до категорії осілих землеробів, і є історичною закономірністю прив'язувати етногенез нашого народу до савранських і особливо трипільських часів» [2, с. 6].

Принагідно треба зазначити, що зовсім іншим шляхом, з іншого кореня, під впливом інших кліматичних умов та географічного положення відбувався процес творення нинішнього російського народу. Його найдавнішою етнічною базою були праугрофінські кочові племена звіроловів і збирачів, а прабатьківщиною – величезний регіон розселення від Балтики до Уралу, де літописець називає весь, мерю, мурому, мордвинів, черемисів, вотяків... Згодом вони будуть асимільовані Руссю, а також кривичами й ільменськими словенами, що належали до західних слов'ян.

Можна погодитися з В. Щербаківським, що першими колонізували землі угрофінів смоленські кривичі й ільменські словени, які вже мали науку, грамоту та літературу. Крім того, саме вони принесли угрофінам господарську північно-західну культуру, зокрема, систему хліборобства із сохою як інструментом, конем як тяговою силою й овіном для штучного сушіння зерна. І в цьому є головна різниця між українською культурою на волах з плугом, зі стодолюю або клунєю [6, с. 139].

До речі, на ментальність обох народів значною мірою вплинула й робоча худоба. Скажімо, праукраїнці звикли працювати більше з волами, які виявилися більш потужним робочим тяглом на глибоких чорноземах, ніж коні. Тож цілком справедливо зазначав Віктор Петров, що «віл, а не кінь є типовим для часів Трипілля» [3, с. 7].

Предками ж білоруського народу були літописні племена радимичів, в'ятичів, дреговичів, кривичів і полочан. Відмінність

білорусів від українців помітив уже київський літописець, котрий зазначив, що перші – найближчі родичі ляхів, тобто західного слов'янства, яке представляли радимичі й в'ятичі.

Звички, традиції, пов'язані з хліборобством у природно-кліматичних умовах нашої землі, особливо з наявністю чорнозему, якого в такій кількості немає в інших народів, протягом тисячоліть творили особливий тип людини. Зовсім інший, ніж це могло зробити рибальство і мисливство в наших північних сусідів, чи скотарство, яке культивувалося в господарів безмежних степів, – хлібороб вкладав не тільки свою фізичну працю у плекання врожаю. Він постійно вдосконалював первісну агротехніку, закладав основи майбутньої селекції рослин.

Тож перебуваючи на перехресті кочових культур і цивілізацій Сходу й Заходу, наші предки переплавляли творчі елементи останніх у процесі своєї етнічної викристалізації. Скажімо, хліборобство впливає на менталітет осілих на нашій землі кіммерійців; вони досить швидко втрачають ту мобільність, що притаманна кочовикам. Як і у всіх хліборобських племен, у них зникають агресивність, натомість виробляються такі риси, як розважливність, неспішність. Можна стверджувати, що цей кількасотрічний сплав кочової і хліборобської культур на теренах нинішньої України витворює зовсім іншу людину. Вона, втрачаючи військові навички, досить швидко характеризується переважаючими прикметами хліборобського менталітету.

Це саме стосується й інших кочових племен, які згодом навідуються на наші чорноземи. Так, коли войовничі скіфи, що жили за рахунок грабіжницьких походів, підкорили кіммерійців у VII ст. до н. е., то вжедесь через двісті з лишком років вони також поступово перетворюються на осілих хліборобів. І грецький історик Геродот у V ст. до н. е. писав, що є ще скіфи царські, які живуть за рахунок походів, але є вже скіфи-орачі.

Ось так під впливом хліборобства й нашого помірного клімату вже буквально через

якийсь десяток поколінь у кочових скіфів вивітрився той військовий запал, з яким вони колись прийшли на наші землі й завоювали кimmerійців. Тож коли в II ст. до н. е. навідується сюди сармати, вони легко завоюють скіфів, бо ті вже осіли. А потім прийдуть нові агресори, домішуючи, як і всі попередні кочові пришельці, своє в нашу хліборобську кров, що буде відгукуватися різними імпульсами на виклики майбутніх часів.

Треба зазначити, що приблизно в ті часи, коли наші терени були підкорені скіфами, розпочинається колонізація Північного Причорномор'я греками, якими в VI ст. до н. е. засновано міста-поліси: Ольвію, Тірас, Пантікапей, Херсонес. Виникнення грецьких колоній своїм античним впливом суттєво підштовхнуло господарський та суспільний розвиток наших предків, які на рубежі III та II ст. до н. е. на Поліссі та Середньому Подніпров'ї сформували зарубинецьку культуру.

Відомі Європі як венеди, вони засновують праслов'янську гілку нашої історії, яка знову-таки через хліборобство, як і через мисливство, рибальство, скотарство й первісну металургію, будуть стверджувати себе в навколишньому світі на переломі двох епох світової історії. Про це свідчатимуть і торговельні зв'язки з навколишнім світом, бо археологи знайшли на їхніх поселеннях античні амфори, скло, бронзові прикраси.

З навалою готів зарубинецький масив ранніх слов'ян був розшматований. З нього згодом виділяється черняхівська культура, власне з якої формуються пенківська й празька середини I тис. н. е., що виокремлюють антів і склавинів. За матеріальною культурою вони багато в чому подібні, зокрема підсічною формою орного рільництва, доповненого присадибним тваринництвом. Найчастіше сіяли пшеницю, жито, ячмінь, просо, горох, розводили корів, свиней, коней. Удосконалювались ремесла, метал обробляли вже окремі майстри-професіонали, але гончарство, ткацтво, вичищення шкур, обробка каменю й дерева залишалися в родинному колі.

Анти, які заселяли територію від Дунаю до витоків Дону й Азовського моря, згодом сформують східну гілку слов'янства, яка є безпосереднім предком українства. Основою його господарства залишалися землеробство і скотарство. Водночас значного розвитку набули ремесла – ливарне, ковальське, ювелірне, каменярське. Важливе місце в господарському житті антів також відігравала торгівля з містами-державами Північного Причорномор'я та арабськими країнами, для чого використовували Дніпро як важливий комунікаційний шлях.

Високий рівень господарства та міжнародні контакти впливали й на розвиток суспільно-політичного устрою антів, який мав демократичний характер. Так, на чолі племені стояв князь і старшини, але всі важливі питання вирішували на народних зборах, що мали назву «віче». Це зумовило утворення державного утворення, яке проіснувало близько трьох століть (кінець IV – початок VII ст.) і в 602 році загинуло під натиском аварів. Після цього в писемних джерелах анти більше не згадуються.

Починаючи із VII ст., у літописах уже вживається назва «слов'яни» щодо людності, яка мешкала на правому березі Дніпра. Вони селилися здебільшого по берегах річок і озер. Їхні житла були дерев'яними, обмазані глиною. Жили вони за традиціями родоплемінного ладу. Майном, передусім землею, володіли патріархальні об'єднання за кривною спорідненістю. Але поступово стався перехід до сусідської общини, за якої визначальним було не походження, а місце проживання.

З предками нинішніх росіян вони зустрілися тільки в X ст., коли наші київські князі почали приєднувати до Русі землі угро-фінських племен від Балтики до Уралу. Зрештою, наші північні сусіди тоді навіть не спромоглися на власне самоврядування, тож у 862 році покликали варягів до Ладоги, аби ті правили ними.

Отже, усі, хто неупереджено вивчає наше минуле, змушені визнавати, що із самого початку свого існування український

народ, як зауважував член Центральної Ради Тиміш Олесіюк, є автохтонним протягом багатьох тисячоліть, а не «бездомним приблудою, що з'явився на Україні невідомо звідки, невідомо чому і для чого,десь у XIV–XV століттях» [цит. за: 5, с. 6–8].

Незважаючи на страхітливую руїну, яку завжди несли нам кочові пришельці, наші предки й справді не лише втримали свою землю, але й поширили хліборобство на сусідні чорноземи, витворюючи водночас на кожному історичному етапі своєрідні державні організми й плекаючи свою культуру та цивілізацію. Навіть насильно нав'язане візантійське православ'я не змогло перебороти того потужного заряду духовності корінних хліборобів; відтак прислані священники-греки змушені були погодитися зі збереженням дохристиянських традицій, які органічно впилися у світогляд українського народу. Можливо, саме це й не дозволило тисячу років тому українському християнству піти тим європейським шляхом, де спалювали на вогнищах своїх інакодумців.

Концепція єдиного російського народу, до складу якого на правах «меншого брата» чи «меншої сестри», за уявленнями кремлівських ідеологів, мають входити українці, є найважливішою підвалиною для обґрунтування їхніх планів щодо знищення нашої окремішності як нації, а відтак і остаточної ліквідації незалежної державності з центром у Києві. І це відверто проголошувалося напередодні широкомасштабної агресії проти України Президентом Російської Федерації Володимиром Путіним. Ці постулати й досі в активному арсеналі московської імперської пропаганди.

Такі словесні тиради потужними засобами масової інформації поширюються з Росії як незаперечні істини, що справляє певний вплив у західному світі. А оскільки він має безліч своїх проблем, то яка йому різниця, чи справжня рідня українці з росіянами, чи ж тільки випадково зведена через відповідні історичні обставини.

За 30 останніх років громадяни незалежної України мали можливість дізнатися

чимало історичної правди про власне минуле. Їм багато відкрилося: хто вони, за що і ким були закуті їхні предки. А нинішня російська агресія їх остаточно переконала, що вони – окремішня нація, яка зі своїх витоків має власний шлях розвитку, де немає місця ні для «старшої сестри», ні для «старшого брата...».

Особливо промовисті дані наводить психолог та експерт із невербальної комунікації Валентин Кім, який розповів, чому російські солдати не сплять на ліжках, паскудять у душі, з туалету роблять складське приміщення і чому це не про психіатрію. На його думку, землеробські культури загалом характеризуються облаштуванням простору під свої потреби. Землероби створюють культуру місця, трансформують простір під постійне проживання, націлені на екстенсивне використання ресурсу. Кочові культури формують традиції набігу, націлені на інтенсифікацію своїх виробничих процесів.

Ось чому росіян як нащадків угро-фінів треба розглядати як творців новітньої землеробської культури з душею кочівника, де все підпорядковано традиції кочового панування. А оскільки російська влада відповідає ординським принципам володіння, то територія їй необхідна не для використання, а для демонстрації панування. І найкраще це панування демонструвати за допомогою руйнування.

Як переконаний В. Кім, у ході широкомасштабного вторгнення російської армії в Україну «культура маркує дикунів саме тим, що змушує їх виявляти свою дикунську сутність на тлі цивілізації. І це не про психіатрію. І навіть не про психологію. Це про цивілізованість та відсталість різних культурних груп. Дійсно, дуже різних. Який вже тут «один народ»?» [7].

З цього погляду професор В. Щербаківський висловився досить влучно: «<...> де не було субтратного хліборобського народу паскової неолітичної або мальованої кераміки, там не могло бути і жадного праслов'янського племені» [6, с. 127].

І саме ці приклади дають можливість тепер лідерам західної демократії прозрівати: а й справді, що ж це за «старший брат», котрий «виховує» «меншого» бомбовими ударами по пологових будинках, ракетними обстрілами житлових кварталів і танковими розстрілами будинків для літніх людей?

Це прозріння Заходу, є сподівання, нарешті дасть йому можливість сприйняти незаперечну істину, що росіяни й українці – за походженням абсолютно різні етноси, які в процесі свого розвитку і творення власного менталітету аж до першої своєї зустрічі тисячу років тому йшли зовсім різними шляхами.

А концепція про триєдиний руський народ, з якого вийшли росіяни, українці й білоруси, – то московська вигадка, яка не змогла переконати світ. Зрештою, він уже відніс наших предків до хліборобських племен трипільської культури, які принаймні за п'ять тисяч років до народження Христа витворили й передали своїм нащадкам таку глибинну суть первинного коду нації, яка проявляється й досі в багатьох традиціях українства, що не тільки найповніше забезпечують людину, а й водночас скріплюють її своєрідними прикметами самобутнього духу.

Джерела та література

1. Грушевський М. Звичайна схема руської історії і справа раціонального укладу історії східного слов'янства. *Статті по славянознавству*. Санкт-Петербург, 1904.
2. Златопільський С. Пшениця в історії України. Київ, 1994.
3. Петров В. Походження українського народу. Регенсбург, 1947.
4. Сергіичук В. Етнічні межі і державний кордон України. Київ : Сергіичук М. І., 2008.
5. Сергіичук В. Нариси з історії України. Київ : Ліра, 2021.
6. Щербаківський В. Формация української нації. Прага : Видавництво Юрія Тищенка, 1941.
7. Що в них у голові: навіщо солдати РФ паскудять там, де живуть. 26.06.22. URL : <https://tsn.ua/lady/psychologia/ona/scho-v-nih-u-golovi-navischo-soldati-rf-gadyat-tam-de-zhivut-2093389.html>.

References

1. HRUSHEVSKYI, Mykhailo. The Usual Scheme of Ruthenian History and the Matter of the Rational Structure of the History of the Eastern Slavs. *Articles in Slavs Studies*. Saint-Petersburg, 1904 [in Ukrainian].
2. ZLATOPILSKYI, S. *Wheat in the History of Ukraine. Small Asian Ethnocultural and Economic Traditions and Ukrainian Place in Europe*. Kyiv, 1994 [in Ukrainian].
3. PETROV, Viktor. *Origin of the Ukrainian People*. Regensburg, 1947 [in Ukrainian].
4. SERHIICHUK, Volodymyr. *Ethnic Boundaries and the State Border of Ukraine*. Kyiv: Serhiichuk M. I., 2008 [in Ukrainian].
5. SERHIICHUK, Volodymyr. *Essays on the History of Ukraine*. Kyiv: Lyre, 2021 [in Ukrainian].
6. SHCHERBAKIVSKYI, Vadym. *Formation of the Ukrainian Nation*. Prague: Yurii Tyshchenko Publishers, 1941 [in Ukrainian].
7. *What do They Have in the Heads: Why do the RF Soldiers Spoil Where They Live*. June 26, 2022 [online]. Available from: <https://tsn.ua/lady/psychologia/ona/scho-v-nih-u-golovi-navischo-soldati-rf-gadyat-tam-de-zhivut-2093389.html> [in Ukrainian].